

Άποψη

Μπαρμπαρός Χαϊρεντίν Πασάς (ο γνωστός Μπαρμπαρόσα).

της Κρήτης του Ιωάν. Μουρέλλου στη σελίδα 132 αναφέρεται ότι στο χωριό Στράτοι Σελίνου το 1764, δηλαδή εκατόν χρόνια μετά την Τούρκικη κατάκτηση, οι 70 Χριστιανικές οικογένειες του χωριού Στράτοι αλλαξοπίστησαν, ακόμη και ο παπάς τους. Αργότερα στην επανάσταση του 1821 στην Κρήτη για τους τουρκισθέντες Σελινιώτες γράφει ο Καλλίνικος Κριτοβουλίδης, ο εγκυρότερος απομνημονευματογράφος του Κρητικού Αγώνα: «Οι Σελινιώται οι μόλις προ εκατόν ετών Τουρκισθέντες ήσαν οι ανδρειώτεροι των λοιπών Τούρκων της Κρήτης, προσετί και οι μάλλον εύρωστοι, ωκύποδες και επιτηδείοτεροι πολεμισταί υπερασπίζον φιλοτίμως τον οχυρόν τόπον των.» Εκεί στο Αϊβαλί διερωτώμαι οι απόγονοι αυτών των χωριών που εξισλαμίστηκαν με τα ελληνικά ανθρωπολογικά χαρακτηριστικά σε ποια χωριά της Μικράς Ασίας θα είναι σήμερα διασκορπισμένοι; Άραγε θα ξεχωρίζουν στη μορφή από τους Τούρκους της Ανατολίας, που έχουν ασιατικά χαρακτηριστικά; Στην Κύπρο σήμερα στα κατεχόμενα εύκολα ξεχωρίζουν τους Τουρκοκύπριους από τους εποίκους της Ανατολής.

Όμως αυτοί οι εξισλαμθέντες Κρητικοί διέπραξαν πρωτοφανείς αγριότητες σε σχέση με τους Τούρκους που έφτασαν στην Κρήτη αμέσως μετά την κατάληψή της από τους Τούρκους. Οι παλπούδες μας ιστορούν τις φρικαλεότητες των γενίτσαρων όπως π.χ. της οικογένειας των Κασούρηδων, του Αζωγυρέ, του Κακοδικίου και του Βουτάρ αλλά και των υπόλοιπων γενιτσαρων σε βάρος των Χριστιανών. Ευτυχώς τότε για την προστασία των Ρωμιών δημιουργήθηκαν οι «Χαϊνηδες» ολιγομελείς ομάδες Χριστιανών προεπαναστατικά που τιμωρούσαν κάθε κατακτητική αδικία σε βάρος των Χριστιανών από τους Τούρκους.

Οι Θωδωράκηδες, οι Καλαϊτζάκηδες, οι Πρωτοπαπάδες, οι Γεωργιάκοι, οι Κούμηδες, οι Κριαρήδες, οι Μπασιάδες, οι Φούμηδες και άλλοι είναι μερικοί από τους Χαϊνηδες που ανδραγάθησαν την εποχή εκείνη στο Σέλινο.

Μελετώντας την πολιτισμική ανάπτυξη των Τουρκοκρητικών στα γραμμάτια διαπιστώνουμε ότι οι Τουρκοκρήτες δεν έγραφαν ποτέ Ελληνικά. Αν και μιλούσαν μόνο Ελληνικά -δεν ήξεραν τουρκικά- τους ήταν απαγορευμένο από το Τουρκικό κράτος να γράφουν στο

Ο Ali Onay με τη γυναίκα του σε νεότερη ηλικία.

ελληνικό αλφάβητο.

Είναι γνωστό ότι όλες οι Τουρκοκρητικές εφημερίδες στην Κρήτη τυπώνονταν στην αραβοπερσική «επισευσμένη» γραφή.

Οι Τουρκοκρήτες είχαν τη δική τους λογοτεχνική παραγωγή, όχι πλούσια και εκτεταμένη αλλά αρκετή για να μας αποκαλύψει τα ιδανικά και τις αξίες αυτής της κοινότητας. Στα 277 χρόνια παρουσίας στο νησί, οι πολιτισμικές ρίζες των εξισλαμισμένων Κρητών που συγχρότησαν την τουρκοκρητική κοινωνία, ήταν ελληνικές και δεμένες με την ακμαία δημοτική παράδοση του δεκαπεντασύλλαβου της Κρήτης.

Όμως μετά την ανταλλαγή των πληθυσμών, το τουρκικό κράτος απομόνωσε τους τουρκοκρητικούς πρόσφυγες που μιλούσαν μόνο Ελληνικά και τους άλλαξε τα επώνυμά τους.

Ονειρεύομαι από πολλά χρόνια να κάνω αυτό το ταξίδι στην Τουρκία στα χωριά των Τουρκοκρητικών για να μαγνητοφωνήσω ό,τι αυθεντικό και γνήσιο κουβαλούσαν οι γέροντες Τουρκοκρητικοί, σχετικά με τα ήθη, έθιμα, παραδόσεις κ.λπ. και δεν ήταν καταγεγραμμένα όταν ζούσαν στην Κρήτη.

Δυστυχώς αυτό το κενό που υπήρξε στην πολιτιστική ζωή με την απαγόρευση να γράφουν στα Ελληνικά οι Τουρκοκρήτες προσπαθεί να εκμεταλλευτεί η τουρκική διπλωματία με την πρόσφατη έκδοση διβλίου από μια απόγονο Τουρκοκρητικών με τίτλο «Κρήτη μου» γραμμένο από μια Τουρκάλα τη Σαμπά Αλτινσάι. Το βιβλίο αυτό έχει επιδοτηθεί από το τουρκικό κράτος. Οι δλέψεις της Τουρκίας σήμερα στην Κρήτη είναι πονηρές και απαιτούν προσοχή όταν μάλιστα βλέπουμε και τη γενικότερη συμπεριφορά της χώρας αυτής στο Αιγαίο και τα νησιά του.

Γεγονός πάντως είναι ότι η μετάφρασή του είναι πολύ καλή, ώστε να νομίζει κανείς ότι γράφτηκε κατευθείαν στην Ελληνική γλώσσα.

Αυτό το αυθεντικό και γνήσιο σχετικά με τον πολιτισμό των Τουρκοκρητικών το πέτυχα με την επίσκεψή μου στο Αϊβαλί όπου συνάντησα έναν σημαντικό Τουρκοκρητικό νοσταλγό της Κρήτης, 91 χρονών σήμερα, τον Ali Onay. Το επώνυμό του στην Κρήτη ήταν Γιαθλιδάκης με ρίζες παλιές: ο πατέρας του έχει καταγωγή από το Αϊδίνι και η μητέρα του από τον Καύκασο, σήμερα ζει στο Cunda Adasi του Αϊβαλί και είναι μια πολύ δυ-

νατή προσωπικότητα, υπήρξε υποψήφιος βουλευτής του Λαϊκού Κόμματος του Ισμετ Ινονού. Ο Ali κατάγεται από το Ρέθυμνο και κατέχει μια διδλοθήκη ανεκτίμητης αξίας σχετικά με την ανεξαρτησία της Κρήτης και την ανταλλαγή των πληθυσμών. Συνεπώς για αυτούς που θέλουν να μελετήσουν την πρόσφατη ιστορία του νησιού η διδλοθήκη του Ali αποτελεί σημαντική πηγή ιστορικών δεδομένων. Σημειώνουμε ότι στη διδλοθήκη του υπάρχει και το βιβλίο του Φώτη Κόντογλου «Το Αϊβαλί η πατρίδα μου» και το βιβλίο «Κρητολογικά γράμματα του Τρούλη».

Το ελληνικό όνομα της πόλης ήταν Κυδωνίες και Τούρκικα ονομάστηκε Αϊβαλί που θα πει Κυδωνότοπος γιατί αυτό το μέρος ήταν γεμάτο αγριοκυδωνίες.

Το Αϊβαλί είναι ένας χώρος «μέσα σ' ένα μπουγάζι περικλεισμένος από πλήθος νησόπουλα ρημονήσια» κατά τον Κόντογλου. Αυτά τα λέγανε στα αρχαία Εκατόνησα.

Το μεγαλύτερο το λένε Μοσχονήσι, σ' αυτό τα παιδιά του Ali Onay έχουν τις τουριστικές τους επιχειρήσεις.

Στο σπίτι του έχει φιλοξενήσει πολλούς Έλληνες ιστορικούς και

διατηρεί φιλία με τον Πατριάρχη Βαρθολομαίο.

Το σπίτι του είναι ένα παλιό αρχοντικό και άνηκε στον Έλληνα δ/ντή του Τελωνείου του Αϊβαλί που δεν πρόλαβε να έλθει στην Ελλάδα γιατί τον πρόλαβαν οι Τούρκοι άτακτοι (τσέτες) και τον οδήγησαν στα βάθη της Ανατολής και κανείς δεν έμαθε ποτέ το τέλος του.

Οι ιστορίες του Ali σε ωραία Κρητικά μας μαγεύουν. Μας διηγήθηκε για τον γάμο του και πώς έγινε το προξενίο με την αγαπημένη του Μαρία που στα Τουρκικά τη φώναζε χαϊδευτικά «Φατώ». Τότε ήταν ένα κοριτσάκι 16 χρονών με καταγωγή από το Ρέθυμνο, εγγονή του Σελήμη Μπέη.

Μας διηγήθηκε για τους Έλληνες Μικρασιάτες που δεν ήθελαν να εγκαταλείψουν το Μοσχονήσι του Αϊβαλί, μας μίλησε για τις περιπέτειες της οικογένειάς του τότε δημάρχου Αϊβαλί, Δημήτρη Βαφειάδη του γιου του Κλεάρχου και της κόρης του που την πήραν οι άτακτοι στην ενδοχώρα και έμαθαν μετά από πολλά χρόνια ότι την παντρεύτηκε κάποιος Τούρκος. Η οικογένεια Βαφειάδη εγκαταστάθηκε στη Λέσβο. Με αυτήν την οικογένεια ο Ali είχε δημιουργήσει εμπορική εταιρεία σχετική με την εμπορία λαδιού και σαπουνιού. Οι συνεργασίες Μικρασιατών που ζούσαν στη Λέσβο με Τουρκοκρητικούς που ζούσαν στο Αϊβαλί ήταν συχνές και ήταν αποτέλεσμα του ελληνοτουρκικού Συμφώνου «Φιλίας ουδετερότητας και διαιτησίας» που υπογράφηκε στην Άγκυρα από τις δυο χώρες στις 30 Οκτωβρίου 1930 από την κυβέρνηση Βενιζέλου.

Αλλά αργότερα δημιουργήθηκε το Κυπριακό πρόβλημα, το 1955 το τουρκικό κράτος δημιούργησε προβλήματα και έτσι αυτές οι συνεργασίες διακόπηκαν.

Το εμπορικό δαιμόνιο του Τουρκοκρητικού Ali Onay είναι πολύ μεγάλο. Ανθρωπος ανεξίτηθος και προοδευτικός εκτός από τις δραστηριότητες στον ελαιοκομικό τομέα ασχολήθηκε και με τα μεταλλεύματα μόλυβδου τα οποία υπάρχουν κοντά στο Αϊβαλί και αγόρασε από την εταιρεία «Ράλλης», γαλλικών συμφερόντων. Από το 1950 ο Ali ανάλαβε την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων του μόλυβδου. Όμως με την επιβολή του στρατιωτικού καθεστώτος στην Τουρκία άλλαξε η οικονομική πολιτική της χώρας και η τιμή των μεταλλευμάτων έπεσε στα ελάχιστα και ήταν ασύμφορη η εκμετάλλευση των πετρωμάτων. Έτσι η επιχείρηση μόλυβδου του Ali έκλεισε μετά από 6 χρόνια λειτουργίας.

Στον περίπατό μας συναντήσαμε επιγραφές με τουρκικές λέξεις οικείες στην Ελλάδα, όπως τις τουρκικές λέξεις manav=μανάβης, sokak= οδός, ded= παππούς.

Εκείνο που μας εντυπωσίασε στην παραλία του Αϊβαλί ήταν ο πελώριος χάρτης της Λέσβου δίπλα στην εικόνα του Μπαρμπαρόσα όπως φαίνεται στη διπλανή φωτογραφία.

Στο Αϊβαλί σε περίοπτη θέση υπάρχει και η προτομή του μισέλληνα Αλή Τσετίνκαγια.

Φεύγοντας κράτησα ζωντανή στη μνήμη μου την ευγενική φιλογνωμία του Ali Onay καθώς και τα λόγια του: «Εμείς ασθανάμαστε πάντα Κρητικοί και όχι Οθωμανοί».